

Izabela Kapera

Ruch pielgrzymkowy do Szczyrzyca

Szczyrzyc – niewielka miejscowość, oddalona o około sześćdziesiąt kilometrów na południe od Krakowa, ma historię nieodłącznie związaną z Opactwem Cystersów. Mnisi przybyli tu w XIII wieku i od początku w znaczny sposób przyczynili się do rozwoju wsi. W związku ze znajdującym się w miejscowym kościele Cudownym Obrazem Matki Bożej począł kształtować jego się kult. Jego efektem są pielgrzymi, obecni w Szczyrzycu przez cały rok. Szczególnie chętnie przybywają podczas odpustów, ale i okolicznościowe uroczystości z wielką siłą przyciągają tysiące wiernych. Tak było 15.08.1998 r. podczas obchodów 900-lecia zakonu, kiedy to szacuje się, że w jednej tylko mszy św. wzięło udział 6000 osób. Rosnące z roku na rok zainteresowanie ośrodkiem szczyrzyckim stało się przyczynkiem do powstania tego opracowania.

1. Rys historyczny rozwoju miejscowości

Pierwsze wzmianki o miejscowości pochodzą z XIII wieku i związane są z przeniesieniem do Szczyrzyca zakonu cystersów. Mnisi przybyli tu w 1245 roku z Ludźmierza za sprawą wojewody krakowskiego Teodora alias Cedron z Ruszczy Gryfita. Przyczyn przeprowadzki upatruje się w napadach rozbójników na Ludźmierz. Część cystersów została w starej siedzibie, a reszta zakonników zamieszkała w Szczyrzycu, gdzie wybudowali kamienny kościół i drewniany klasztor. Od tego czasu miejscowość zaczyna odgrywać rolę jako siedziba bogatego opactwa. W 1434 roku otrzymała prawa miejskie z rąk Władysława Jagiełły. Dwa wieki później stanowiła już siedzibę starostwa królewskiego oraz powiatu, który obejmował ponad 70 parafii włącznie z prawobrzeżną częścią Krakowa, Myślenicami, Skawiną, Wieliczką, Bochnią, Wiśniczem. Kolejne stulecia to powolna utrata zdobytego wcześniej znaczenia. Przyczyniły się do tego wojny szwedzkie i epidemie. Po III rozbiorze Polski Austriacy skonfiskowali dobra klasztoru i zlikwidowali powiat. Część zabranych dóbr została przez cystersów wykupiona w 1864 roku. Wcześniej jednak zakonnicy zdołali założyć w Szczyrzycu szkołę przyklasztorną i zajęli się nauczaniem. W latach 1868-1888 nauki w tej szkole pobierał Władysław Orkan.

Opactwo Cystersów w Szczyrzycu
(fot. D. Ptaszycka-Jackowska)

Pod koniec XIX wieku we wsi mieszkało około 400 osób. Znajdowały się tu, będące własnością klasztoru: karczma, browar, młyn, cegielnia, tartak, folwarki.

Lata międzywojenne były dla miejscowości okresem zastoju gospodarczego. Druga wojna przyniosła masowe egzekucje. Przez cały okres okupacji w okolicznych lasach działali partyzanci. Dlatego też Szczyrzyc i pobliskie wsie były pacyfikowane.

Po wojnie notuje się powolny rozwój. Obecnie mieszka tu ponad 700 mieszkańców. Z roku na rok zauważalny jest wzrost zainteresowania miejscowością, co ma związek z planowaną inwestycją – budową kolei.

2. Opactwo Cystersów w Szczyrzycu

Zakon Cystersów powstał w końcu XI wieku i wywodzi się od benedyktynów. Kolebką cystersów było Cîteaux, gdzie w 1075 roku św. Robert przystąpił do prac nad budową nowego klasztoru. Jego następcą został przeor Alberyk. On postarał się u ówczesnego papieża o bullę, którą nazwano „Przywilejem Rzymskim”. Dzięki temu dokumentowi Nowy Klasztor stał się niezależnym opactwem z zatwierdzonym sposobem życia mnichów. Zakon szybko się rozwinął i przybrał charakter międzynarodowy. Pierwszą fundacją na ziemiach polskich było opactwo w Jędrzejowie założone w 1139 roku. Z tego miejsca wojewoda krakowski Teodor Alias Cedron z Ruszczy

Gryfita, sprowadził mnichów do swych posiadłości w Ludźmierzu. Następnie w 1245 roku z powodu częstych napa-
dów przeniósł zakonników do Szczyrzy-
ca. Wieś tę nabył od Sulisława, kanonika
krakowskiego, który ją sprzedał, by uzy-
skać fundusze na studia. Cystersi stali
się prawnymi właścicielami Szczyrzyca
i istniejącego tam wcześniej kościoła.
Po przybyciu wybudowali drewniany
klasztor oraz nowy kościół z kamienia.
Wiek XIV jest czasem ożywionej działal-
ności szczyrzyckich mnichów. Za króla
Kazimierza Wielkiego włości zakonu obej-
mowały nawet miasteczko Nowy Targ.
W 1607 roku opatem został Stanisław
Drohojewski, który podjął się budowy no-
wego klasztoru i przebudowy kościoła.
Zmarł, nie dokończywszy zamierzenia.
Przez ponad 20 lat trwały rozpoczęte
w 1620 roku prace. Niedługo jednak
dane było zakonnikom cieszyć się nowym
kościółem. Najpierw na klasztor napadli

Szwedzi i ograbili go doszczętnie. Potem była powódź, która stała się przyczyną
znacznych szkód w kościele. Reszty dokonał w 1765 roku pożar. Po drodze jeszcze
rząd austriacki odebrał klasztorowi tytuł opactwa i skonfiskował większość dóbr. Pierw-
sza połowa XIX wieku to nieustanne zagrożenie likwidacją klasztoru ze strony władz.
Dopiero w 1918 roku papież Benedykt XV przywrócił tytuł opactwa klasztorowi
w Szczyrzycu. Pierwszym opatem został o. Teodor Magiera. Po nim nastąpił o. Be-
nedykt Biros rodem z Ziemi Szczyrzyckiej. Organizował on tajne kursy gimnazjalne
w Szczyrzycu podczas II wojny światowej. Z tego nauczania powstało klasztorne
gimnazjum, które przetrwało do 1955 roku. W 1953 roku opatem został o. dr Sta-
nisław Kiełtyko. Jego dziełem jest muzeum klasztorne. W następstwie powojennych
zmian opactwo utraciło dobra ziemskie, gimnazjum, budynki gospodarcze.

Obecnie w skład szczyrzyckiego opactwa wchodzi: klasztor, kościół i zabudo-
wania gospodarcze. Kościół jest centralnie położony, przylegają do niego klasztor
i zabudowania. Wejście do świątyni jest poprzedzone bramą kamienną, która pocho-
dzi z 1761 r., i niewielkim dziedzińcem. Nad bramą znajdują się posągi Matki Boskiej
i świętych. Kościół wybudowano w 1620 roku na planie krzyża. Obecny wygląd
zawdzięcza dwukrotnym przebudowom w XVIII i XIX wieku. Prowadzą do niego
rzeźbione barokowe drzwi. Barokowe jest również wnętrze. W ołtarzu głównym znaj-
dują się: obraz Najświętszej Marii Panny z XVII wieku, którego autorstwo przypisuje
się T. Dolabelli, i tabernakulum z XVIII wieku. Obok ołtarza jest posąg św. Wojciecha

Kamienna brama prowadząca do
kościół
(fot. D. Ptaszycka-Jackowska)

Cudowny obraz Matki Bożej
Szczyrzyckiej
(fot. D. Ptaszycka-Jackowska)

z twarzą Zygmunta III Wazy. W bocznych ołtarzach znajdują się obrazy z XVII i XVIII wieku. Jednym z nich jest łaskami słynący, Cudowny Obraz Matki Bożej. Obraz prawdopodobnie pochodzi z Włoch, a jego powstanie datuje się na XVI wiek. Pierwszy raz ozdobiony był metalowymi sukienkami i koronami w XVII wieku. Dekorację tę złupili Szwedzi. Nowe sukienki: srebrna dla Matki Bożej i pozłocista dla Dzieciątka pojawiły się w XVIII wieku. Na obrazie były również korony, ale i te ozdoby zostały złupione - tym razem przez wojska austriackie w 1834 roku. Dopiero przed II wojną światową obraz otrzymał srebrne sukienki i korony. Uroczysta koronacja odbyła się 2.08.1939 roku. Niespełna pół wieku później miała miejsce koronacja na prawie papieskim, której dokonał dnia 19.08.1984 roku prymas Polski kard. Józef Glemp. Wcześniej, w 1983 roku, papież Jan Paweł II podczas swego po-

bytu w Polsce poświęcił złote korony, a na samą uroczystość wystosował list.

Obraz wymalowany na desce lipowej ma wymiary 131 x 93 cm. Ukazuje Matkę Najświętszą trzymającą Dzieciątka. Maryja przedstawiona jest w postawie stojącej do połowy. Okryta jest zielonym płaszczem ze złotą obwódką i gwiazdą na prawym ramieniu. Spod płaszcza widać różową sukienkę. Na głowie Matki wymalowana jest korona, a dookoła niej żółta aureola. Dzieciątko wznosi prawą rękę w błogosławieństwie, w lewej trzyma jabłko królewskie. Za postaciami namalowany został sięgający do ramion Maryi tron. Tło obrazu ma kolor czerwony. W kościele są jeszcze: dwa ołtarze z XVIII wieku, ambona oraz obrazy włoskie przedstawiające Matkę Boską z Marią Egipcjanką i Cierniem Koronowanie.

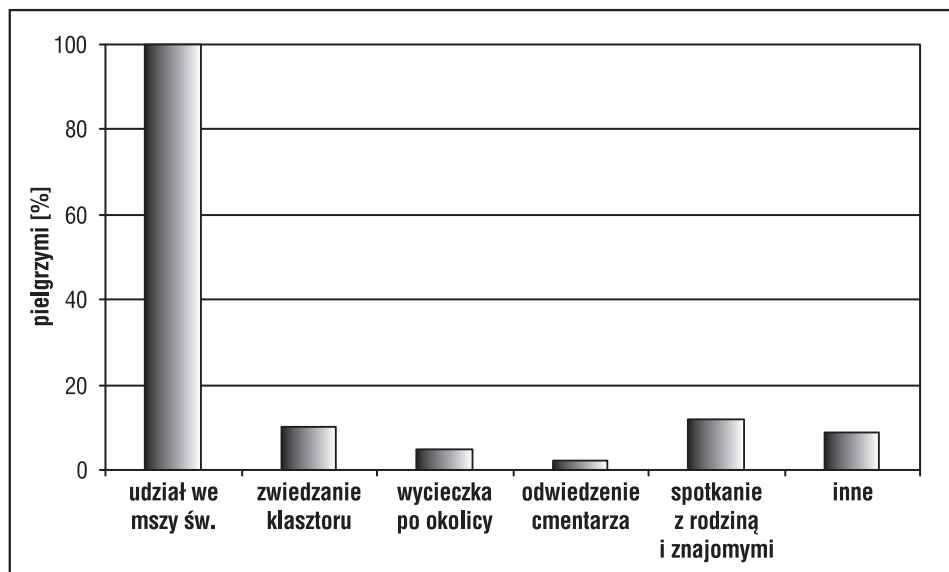
Do kościoła przylega klasztor, w skład którego wchodzić jednopiętrowe budynki zamykające się w czworokąt. W XIX wieku dobudowano drewnianą dzwonnice. Na parterze i piętrze klasztoru znajdują się krużganki. Do cel prowadzą gotycko-renaesansowe portale.

Ponadto do zespołu klasztorowego należą: zabytkowy spichlerz i do niedawna czynny browar z 1623 roku. Mieści się tu również muzeum regionalne, gdzie można oglądać cenne obrazy, starą broń i monety, zegary staropolskie, naczynia i szaty liturgiczne, pamiątki po Władysławie Orkanie, a także eksponaty związane z kulturą ludową. Obrazy zgromadzone w muzeum pochodzą z klasztoru i z okolicznych kościołów. Najstarszy z nich liczy sobie prawie 400 lat, ale są i dzieła współczesnych

twórców. Poza nimi warto zobaczyć ciekawą kolekcję broni palnej i siecznej, wśród których zwracają uwagę: szable z XVI wieku, miecz katowski, kusze, kosy kościuszkowskie. Spośród eksponatów sztuki ludowej należy wymienić: stare narzędzia, którymi posługiwali się rolnicy, i elementy umeblowania dawnych chat wiejskich.

3. Geneza kultu obrazu Matki Bożej Szczyrzyckiej

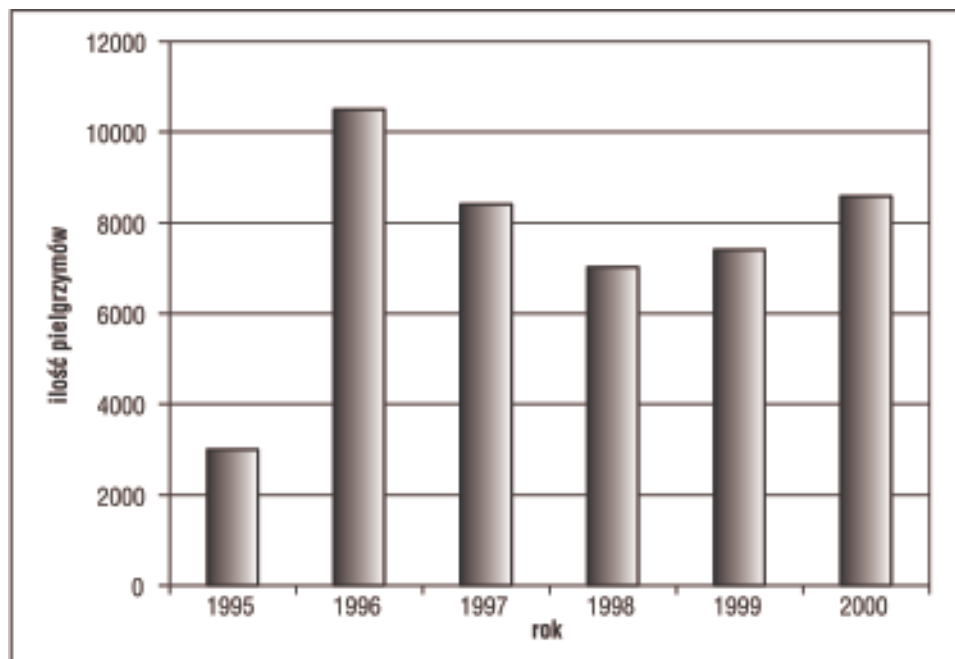
Do klasztoru przybywają rzesze pielgrzymów, co ma związek ze znajdującym się tu obrazem Matki Bożej. Pierwszy raz określenia „Cudowny Obraz” użyto w 1740 roku. Z tego okresu pochodzą też pierwsze wzmianki o wotach, których wówczas było około 80. Liczne wota pochodzą z XIX wieku i były one ofiarowane w podzięcie za ocalenie od pożaru, co uważa się za cud. O cudzie mówi się też w przypadku ocalenia w czasie walk w I wojnie światowej Antoniego Biela, któremu ukazała się Matka Boska. Z czasów wojen pochodzą orderki oraz cenne dary od wiernych: ornat z wizerunkiem szczyrzyckiego obrazu, kielich z podobizną Matki Boskiej Szczyrzyckiej, który złożono dziękując za uzdrowienie. Po II wojnie zakonnicy złożyli wota w postaci krzyża wysadzanego drogocennymi kamieniami oraz ornat gotycki z wyhaftowanymi obrazami Matki Bożej Szczyrzyckiej i św. Huberta. Wszystko to po to,

Ryc.1.
Program dnia podczas pobytu w Szczyrzycu.

by podziękować za cudowne ocalenie, które miało miejsce 13.05.1943 roku. Wówczas w klasztorze ukrywali się żołnierze Armii Krajowej, poza tym przechowywano tu broń i dokumenty. Wczesnym rankiem 13 maja gestapowcy weszli do klasztoru i rozpoczęli przeszukiwanie. Niczego nie znaleźli, co graniczyło z cudem. W księdze łask znajduje się wiele innych podziękowań za uzdrowienia, ocalenia, pomyślne wydarzenia, powołania. Na cześć Matki Bożej Szczyrzyckiej ułożono szereg pieśni i wierszy. Liczni wierni przybywają tu w trakcie odpustów: 8 maja i 20 sierpnia. Pierwszy obchodzony jest ku czci św. Stanisława, drugi łączy uroczystość Wniebowzięcia Matki Bożej i św. Bernarda. Na odpust w oktawie Wniebowzięcia Cudowny Obraz jest zazwyczaj wynoszony na plac św. Stanisława, gdzie odprawiana jest msza św. i nieszpory. Od 1971 roku raz w tygodniu wierni mogą uczestniczyć w nabożeństwie na wzór nowenny do MB Nieustającej Pomocy. W jego trakcie składa się podziękowania i prośby. Poza tym codziennie ma miejsce Msza św. Wotywna w kaplicy Matki Bożej Szczyrzyckiej.

W 1938 roku po raz pierwszy ukazały się obrazki, pocztówki oraz obrazy ścienna z wizerunkiem Matki Boskiej Szczyrzyckiej. Kolejne wydanie przypada na 1971 rok, a trzy lata później wybity został medalik w trzech wersjach: srebrny, miedziany i biały.

Ryc. 2.
Pielgrzymujący do Szczyrzyca

4. Analiza ruchu pielgrzymkowego do Szczyrzycy

Pielgrzymi przybywają do Szczyrzycy przez cały rok. Największe nasilenie ruchu pielgrzymkowego notuje się od połowy maja do końca września. Średni czas pobytu w opactwie wynosi 1,5 godziny (nie licząc mszy św.) W ciągu tego czasu głównie zwiedza się muzeum i kościół.

W muzeum znajduje się „Księga Uznania”, w której wpisują się pielgrzymi. Księga jest prowadzona od 1957 roku. Najwięcej zwiedzających odnotowano w 1996 roku. Było ich trzy razy więcej niż w roku poprzednim. Od trzech lata widoczny jest powolny wzrost liczby pielgrzymujących do Szczyrzycy.

Do sanktuarium najczęściej pątników przybywa z byłych województw: nowosądeckiego (70 osób/100 ankietowanych) i krakowskiego (24 osoby/100 ankietowanych). Notuje się też sporadyczne pielgrzymki z katowickiego (2 osoby/100 ankietowanych), warszawskiego, tarnowskiego, jeleniogórskiego i gorzowskiego (po 1 osobie na 100 ankietowanych). Poza krajowymi pielgrzymami przybywają również wierni z innych państw: Szwajcarii, Słowacji. W pielgrzymce Słowaków każdego roku w sierpniu przychodzi około 50 osób. Po odwiedzeniu szczyrzyckiego sanktuarium udają się na Jasną Górę.

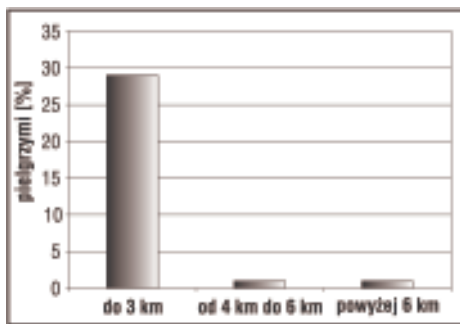
Pielgrzymi przybywają w grupach zorganizowanych i indywidualnie. Z grup zorganizowanych należy wymienić pielgrzymki: dzieci pierwszokomunijnych, rolników, rencistów, młodzieży szkolnej.

Najwięcej wiernych notuje się w trakcie trwania odpustów: (8 maja i 20 sierpnia). Są to głównie osoby w wieku 19-29 lat i powyżej 60 lat. Większość z nich deklarowała wykształcenie średnie.

Ponad 30 % pielgrzymów przybywa na odpust do Szczyrzycy pieszo, przy czym przychodzą oni głównie z sąsiadujących miejscowości.

Pielgrzymi w większości przypadków uczestniczą każdego roku w uroczystościach odpustowych. Poza tym przybywający do Szczyrzycy równie chętnie odwiedzają inne sanktuaria. Na 100 ankietowanych osób 70 z nich odpowiedziało, że w ich rodzinach istnieje tradycja pielgrzymowania. Najczęściej udają się oni do Częstochowy i Kalwarii Zebrzydowskiej.

Na koniec trudno nie wspomnieć o motywach uczestnictwa w pielgrzymce do Szczyrzycy. Ponad 60% ankietowanych podczas uroczystości odpustowych odpowiedziało, że przybywa tutaj ze względu na bliską odległość i wyjątkowość miejsca.

Ryc. 3.
Zasięg pielgrzymek pieszych do Szczyrzycy

Źródło: opracowanie własne na podstawie ankiet

Literatura:

Galarowski T., 1988,

Szczyrzyc, Kraków, PAN.

Kostrzański H, 1991,

Dziedzictwo Białych Mnichów, Szczyrzyc, Wyd. OO. Cystersów.

Raj R., 1983,

Szczyrzyc, w: „Sanktuaria diecezji tarnowskiej, Tarnowskie Studia Teologiczne”, t. IX, Tarnów, Instytut Teologiczny w Tarnowie.

Wielek J., 1987,

Limanowa i okolice, Warszawa, Sport i Turystyka.

Żyła L., 1991,

Dzieje kultu Matki Boskiej Szczyrzyckiej, Kraków.

The pilgrimage movement to Szczyrzyc

(SUMMARY)

Both the history and the current fame of Szczyrzyc are related to the Miraculous Painting of the Virgin Mary and to the Cistercian Order. The monks arrived here in the 13th Century from the village of Ludźmierz and right from the beginning contributed to the development of the town. From a small locality, Szczyrzyc had grown to the status of a town and then became the seat of a local government whose power stretched to the city limits of Cracow, then the Polish capital. After a period of time, the town went into decline and today only a special annual celebration and two church fairs a year (on 8 May and 20 August) remind of the past glories.

The fairs pull crowds, but intense pilgrimage movement holds from May through September. The pilgrims come mainly from the former nowosądeckie and krakowskie voivodships (provinces). Some international visitors also come from Slovakia and Switzerland. Most of the pilgrims fall in the age brackets of 19-29 and more than 60 years, and have predominantly secondary education. They are attracted by the special nature of the place and the short distance. The special nature of the place is related to the local painting of the Virgin Mary. It was dubbed “Miraculous” as early as in 1740. The first mentions of votive offerings also come from the 16th Century; they were donated in thanks for the salvation from fires, wars, for healing and other reasons. On 19 August 1984, the Polish Primate, cardinal Józef Glemp crowned the painting on the papal law. One year earlier, the Pope John Paul II blessed the golden crowns and sent letters to the ceremony of coronation.

Along with the painting, pilgrims visit the local museum that exhibits valuable paintings, old arms and coins, as well as local folklore objects. The average time the pilgrims spend at the monastery is 1,5 hours, excluding the mass. They are also likely to travel to

other sanctuaries, primarily Częstochowa and Kalwaria Zebrzydowska. The last three years saw a boost to the numbers of pilgrims in Szczyrzyc. The place owes its growing popularity partly to the planned investment projects that include a railway line, which would certainly make it more accessible.

*Izabela Kapera, mgr
doktorantka w Zakładzie Geografii Religii
Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego
Kraków*

